

'Hooft elke kerkganger nog regelmatig over schuld tegenover God?'

U vindt het opmerkelijk dat in literatuur en kunst de term *schuld* een grote rol speelt, terwijl het de vraag is of dit thema centraal staat in prediking, catechese en christelijke opvoeding.

"Het gaat overal over: onze schuld aan Srebrenica, slavernij, menselijke verhoudingen, echtscheiding. In de kerk moet het gaan over schuld tegenover God en mijn vraag is: hoort elke kerkganger dat nog regelmatig?"

Hebben de CGK een reformatie nodig?

"Het zou ons goed doen als we gezamenlijk, bij alle verscheidenheid die er is, teruggingen naar de vraag: wat is nou reformatisch, wat is christelijk-gereformeerd, wat betekent dat? Hoe geven we dat vorm? Volgens mij moeten we als het ene deel van de CGK zeggen: zijn we niet wat ver weggeraakt van de boodschap van schuld en genade?"

Terwijl het andere deel van de CGK misschien moet zeggen: is alles wat wij verdedigen als reformatisch wel zo reformatisch? Je kunt liturgische veranderingen doorvoeren zonder erbij na te denken wat je precies doet. Je kunt ook liturgische gebruiken als reformatisch verdedigen, die helemaal niet reformatisch zijn. We zouden met elkaar een programma moeten maken waarin we zeggen: zullen we op de classis in 2018 beginnen met Luther? Dan lezen we een tekst over de eredienst en gaan we daarover met elkaar in gesprek wat we ermee in de gemeente kunnen doen. We hebben twee classisvergaderingen en daar kunnen we elke keer best met elkaar drie kwartier aan besteden."

Geloofshervormer

In 2016 kwam uw Lutherbiografie uit (*Luther, een mens zoekt God*). Moest u uw beeld van Luther bijstellen?

"Ik heb nog nooit zo sterk gezien dat het Luther niet om de reformatie van de kerk te doen was, maar om het geloof. Hij is geen kerkhervormer, maar een geloofshervormer. Het tweede wat ik ontdekte was dat Luther heel goed wist hoe hij de boodschap moest verkopen. Hij was een ster in pr. Inderdaad, hij sjoemelde wel eens met de waarheid als het zo uitkwam. Zo deed hij alsof hij een kind van arme ouders was, terwijl hij uit een vrij welgesteld milieu kwam. Heel anders is dat als hij bijvoorbeeld voor de keizer staat en oprecht twijfelt of hij het wel bij het rechte eind heeft. Dat is echt Luther de twijfelaar: het kan toch niet zo zijn dat ik alleen gelijk heb tegenover duizend jaar geschiedenis van kerk en theologie, en dat de keizer en de paus het fout hebben? Die eerlijkheid vind ik mooi. Het grijpt me aan dat de oude Luther de eenzame Luther is, een *grumpy old man*. Hoe kan het gebeuren dat de bekendste man van Europa in zo'n stadje als Eisleben sterft (waar hij werd geboren) en niet in Keulen, Parijs of Londen? Aan het einde van zijn leven stond hij min of meer buiten al die kerkelijke ont-

wikkelingen die hij zelf op gang had gebracht."

Joden

In reformatische kring wordt soms wat vergoelijkend gesproken over Luthers antisemitisme van: *Ach, hij was een kind van zijn tijd en het is tendentius om Luther in het antisemitische kamp te plaatsen. De PKN heeft zich gedistantieerd van deze zwarte bladzijde van Luther.*

"Luther uitte zijn frustratie in een zeer negatief spreken over Joden, schelden op de paus, hij ging in preekstaking, was het zat omdat de mensen niet deden wat hij zei. Er zit in die houding iets van machteloosheid. Over zijn aversie tegen de Joden wordt verschillend gedacht. Ik denk dat hij in de beginfase van zijn leven positiever was over de Joden dan later, toen hij merkte dat Rome niet meeging met de Reformatie en dat het Jodendom zich niet massaal tot de Messias bekeerde. Hij was teleurgesteld en verbitterd en gebruikte zijn taalkracht om de Joden overal de schuld van te geven. Hij is duidelijk tegen de Joden. Je bewijst ieder een slechte dienst als je gaat proberen Luther te verdedigen. Daar schieten we niks mee op, net zomin als je zegt: was hij nou wel of geen antisemiet?"

Je moet die geschriften lezen en zeggen: ook dit is kerkgeschiedenis en ook dit is Luther en hoe kunnen wij voorkomen dat wij hetzelfde doen. Afstand nemen spreekt voor zich, je zegt er echter niks mee, het gaat erom wat je ermee doet. Luther heeft het fout gedaan en dan geldt voor mij de opdracht: hoe doe ik het beter."

Moet de Judensau verwijderd worden van de kerk in Wittenberg?

"Nee. De Judensau is een soort Stolperstein, laat de mensen maar zien hoe erg het is en hoe Joden en hun geloof worden afgebeeld. Als je de Judensau weghaalt, heb je niks meer om dat te laten zien."

Open boek

In hoeverre herkent u zich in Luther?

"Ik lees Luther sinds mijn veertiende. Wat mij in hem aantrekt, is zijn geloofsworsteling en het leven van de belofte. Je hebt het en toch heb je het niet. Zijn sirijd maakt diepe indruk op me. We hebben het over iemand die bruijt, leeft en zijn eigen weg gaat. Beter gezegd: die trekt zich van anderen niet zo veel aan. Dat spreekt mij wel aan, mijn collega's mogelijk wat minder in mij. Luther was snel in iets zeggen, waarvan je later denkt: dat had ik beter niet kunnen doen. Daar herken ik me wel in."

'Het grijpt me aan dat de oude Luther de eenzame Luther is'

Is alles van hem ontdekt?

"Er is weinig dat wij niet van hem weten. Dat komt omdat Luther bij zijn leven al wereldberoemd was. Toen al werd alles over hem opgeschreven en bewaard. Meer nieuws dan af en toe een paar snippers valt er niet te ontdekken. De man is een open boek."

Marie Verheij
interview